

K INTENZITĚ PĚSTITELSKÝCH SYSTÉMŮ ŘEPKY OZIMÉ

Ing. Josef SOUKUP, CSc.

KATEDRA OBECNÉ PRODUKCE ROSTLINNÉ, ČZU V PRAZE

Ing. Alexander Vasiljevič SOVA

Doc. Ing. Jan VAŠÁK, CSc.

KATEDRA ROSTLINNÉ VÝROBY, ČZU V PRAZE

Rozhodujícími veličinami, které rozhodují o rentabilitě výroby řepky, jsou ceny produktu a faktorů vynaložených na jeho dosažení. Velmi příznačné je přirovnání řepky ozimé k bance, do které ukládáme prostředky s očekáváním jejich zhodnocení. Období, po které jsou prostředky vloženy do porostu je velmi dlouhé (srpen-červenec). Podobně jako klient banky respektuje výši úroku, musí pěstitel za současné silně regulované a monopolní situace na trhu respektovat cenu, která je mu nabízena. Může se však rozhodnout, kolik prostředků bude chtít nebo moci za daných podmínek investovat, aby dosáhnul co největšího efektu. Při stagnující ceně řepky, jejíž roční přírůstek nepokrývá ani míru inflace, je nezbytné zvažovat hospodárnost všech nákladů vynaložených na zvýšení intenzity jejího pěstování. Vysoce rentabilní pěstování je možné zajistit pouze při racionálně vynaložených nákladech - volbou optimálního pěstitelského systému. Rozhodující nákladové položky v tomto systému představuje hnojení, ochrana rostlin a zpracování půdy. Rozhodování o množství prostředků, které je nutno na tyto tři hlavní faktory vynaložit, se řídí u každého z nich jinými zákonitostmi. Zatímco zpracovat půdu a zasít musím v každém případě, je výše prostředků vynakládaných na ochranu rostlin a hnojení velmi variabilní a závisí kromě prahů škodlivosti, ev. zásobenosti půd živinami i na finančních možnostech pěstitele.

Zpracování půdy a setí

Podílí na výrobních nákladech cca 15-20 %. Z toho asi polovina připadá na orbu a proto se vynechání orby stává jednou z nejběžnějších forem úspory nákladů a času při zpracování půdy. Jestliže bylo bezorebné zpracování půdy pro řepku ozimou před 10 roky spíše výjimkou, lze v současnosti pozorovat stále se zvyšující zájem o ně. Velkého rozšíření a obliby doznalo především v oblastech těžko zpracovatelných půd, avšak výsledky výzkumu i praxe dokazují, že půdní druh a typ nejsou až na extrémní případy rozhodujícími faktory, které rozhodují o vhodnosti využívání bezorebných systémů. Kolísavost výsledků v pokusných sledováních Systému výroby řepky (SVŘ) v jednotlivých lokalitách a ročnících, zkušenosti praxe i zahraniční literární prameny dokládají, že mezi zpracováním půdy s orbou a bezorebnými způsoby zřejmě nejsou výnosové rozdíly, pokud je daný způsob zpracování půdy schopen za konkrétní situace, dané především osevním postupem, agrotechnickou lhůtou a povětrnostními vlivy zajistit plnohodnotné založení porostu. Finanční úspora by přitom neměla být při poměrně vysoké ceně produktu rozhodujícím kritériem pro volbu způsobu zpracování půdy. I malá ztráta výnosu z důvodu špatně založeného porostu může počáteční úsporu nákladů snadno pohltit.

Ochrana rostlin a hnojení

je často dávána do souvislosti se způsobem zpracování půdy. Při špatné úrovni ochrany rostlin a hnojení je skutečně snazší a výnosově jistější provozovat systémy s orbou, která prokazatelně dokáže řadu nedostatků napravit a vytvořit „čistý stůl“ před založením dalšího porostu. Pokud je však bezorebné zpracování půdy provozováno s vysokou odborností a kvalitním technologickým zázemím, není nutné vynakládat na hnojení ani ochranu rostlin zvýšené prostředky, jak se často

s předsudky uvádí. U řepky ozimé dominuje mezi faktory s rozhodujícím vlivem na utváření výnosu hnojení dusíkem. Podle prací agrochemiků je odběr dusíku řepkou zpravidla 2-3 násobně vyšší než jsou dávky živin dodávané v průmyslových hnojivech, přesto je však zvyšování dávek dusíku výnosově velmi efektivní. K limitujícím vlivům pro výši celkové hektarové dávky dusíku se kromě vztahu mezi přírůstkem výnosu a náklady vynaloženými na hnojiva připojují ještě další aspekty, především zvýšení škodlivosti plevelů, šíření houbových chorob a rovněž otázky ochrany prostředí. Při současné ceně řepky cca 6.000 Kč/t nelze doporučit velmi intenzivní pěstitelské systémy s dávkou N nad 200-240 kg/ha a s využitím nadstandartních postupů v ochraně rostlin (fungicidy a regulátory růstu), neboť vyžadují vynaložení nákladů ve výši 17-18.000 Kč/ha. I když lze od takového systému v provozních podmínkách očekávat za ideálních podmínek výnos na úrovni 3,5-4 t/ha, je rentabilita pěstování nepříznivě ovlivněna vysokými náklady, na jejichž pokrytí je potřeba 3 t řepkového semene. Současná snadnější zranitelnost takto pěstovaných porostů (větší konkurenceschopnost plevelů, předčasné poléhání, snadnější rozvoj houbových chorob, vliv počasí) přináší riziko ztráty za nepříznivých okolností. Ke zvýšení rentability vysoce intenzivních systémů na požadovanou úroveň by došlo, pokud by se cena řepky zvýšila na 7200-7500 Kč/t při stávajících cenách vstupů. Při současných cenách řepky lze stejného ekonomického efektu dosáhnout při nákladech do 12-15.000 Kč/ha využitím standardních systémů, doporučovaných SVŘ se středně vysokou intenzitou, které jsou schopné zajistit v průměrných výrobních podmínkách poměrně spolehlivě výnosovou hladinu 3 t/ha, což umožňuje realizovat zisk min. 3.000 Kč/ha. Pro stanoviště, kde není z důvodu nepříznivých půdních a klimatických podmínek reálné výnosu 3 t/ha dosáhnout, je vhodnější volit spodní hranici doporučované intenzity hnojení a ochrany rostlin, které představují největší nákladové položky. Extenzivní pěstování řepky bez hnojení a ochrany rostlin není v našich podmínkách možné, protože výnos cca 1-1,2 t/ha, který je tímto způsobem dosažitelný, pokrývá pouze náklady na zasetí a sklizeň a neumožňuje realizovat zisk. Na půdách s dobrou zásobou přijatelných živin může být za příznivých okolností (malé zaplevelení a nízký tlak škůdců) jednorázové vynechání intenzifikačních faktorů z důvodu nedostatku finančních prostředků vysoce rentabilní. Úsporu v intenzifikačních opatřeních však hledají především podniky s dlouhodobě nepříznivou finanční situací. Při špatné úrovni základní agrotechniky a několikaletém nedostatečném hnojení nejsou pozemky těchto podniků v takovém stavu, který by řepce umožnil využít jejího výnosového potenciálu samostatně, bez dodatečných zásahů.

Závěr

Předpokladem pro vysoce rentabilní pěstování řepky ozimé je cílevědomé využití těch faktorů, které jsou zadarmo. Jedná se především o výběr stanoviště, volbu vhodné odrůdy, správně sestavený osevní postup a dodržení základních agrotechnických zásad v přípravě půdy a setí. Teprve po vytvoření těchto předpokladů mohou poskytnout jednotlivá intenzifikační opatření plný efekt a nejsou zčásti vynakládána zbytečně na kompenzaci nepříznivých vlivů. V současném období je řešen na ČZU ve spolupráci se SVŘ grantový výzkumný úkol „Variantní pěstitelské technologie řepky ozimé“, financovaný Národní agenturou pro zemědělský výzkum při MZe. Cílem řešení je produkční, kvalitativní a ekonomické porovnání různých pěstebních technologií řepky ozimé mezi sebou a navržení ekonomicky, agronomicky a organizačně přijatelného technologického postupu jejího pěstování. Prvé dílčí výsledky jsou uvedeny v tab. 1.

Tab. 1: Výsledné ukazatele při využití různých pěstitelských systémů

Ukazatel / varianta	Intenzivní	standard SVŘ	Low input I.	Low input II.	Extenzivní
počet rostlin (m ²)	52,6	55,3	55,3	52,6	55,3

větví	6,4	5,2	5,6	4,6	2
šešulí	147,4	135,6	158,8	140,4	53,8
obsah nečistot (%)	2,3	2,8	2,4	2,4	2,8
HTS (g)	4,9	4,8	4,6	4,6	4,5
výnos (t/ha)	2,93	4,37	4,39	3,90	2,62
výnos (Kč/ha) *)	17580	26220	26340	23400	15720
náklady (Kč/ha)	17509	14292	12778	13378	5610
zisk (Kč/ha)	71	11948	13562	10022	10110
rentabilita (%)	0,4	83,6	106,1	74,9	180,2

**) při prodejní ceně řepky 6.000 Kč/t*

Mezioborová spolupráce jednotlivých pracovišť univerzity by měla přispět k dalším poznatkům v této oblasti, neboť význam řepky ozimé se stále z hlediska národohospodářského i podnikového zvyšuje a s ohledem na cenový vývoj produktu i vstupů jsou aktuální informace z této oblasti velmi žádané.